

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ
КАСАЦІЙНОЮ ІНСТАНЦІЄЮ ТА ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ
У ВИПАДКУ, ЯКЩО АДМІНІСТРАТИВНА СПРАВА ВТРАЧЕНА**

**FEATURES REVISION OF JUDGMENTS COURTS OF APPEAL
AND SUPREME COURT UKRAINE IN EVENT ADMINISTRATIVE AFFAIRS LOST**

Кайдашев Р.П.,

*кандидат технічних наук, докторант
Міжрегіональної академії управління персоналом*

Стаття присвячена проблемам перегляду судових рішень касаційною інстанцією та Верховним Судом України у разі, якщо адміністративна справа була втрачена. В статті висвітлюються особливості дій адміністративного суду касаційної інстанції та Верховного Суду України у таких випадках, досліджуються проблематичні питання у цій сфері та пропонується авторське бачення шляхів їх вирішення.

Ключові слова: адміністративний суд, касація, Верховний Суд України, судові рішення, адміністративна справа, втрата справи.

Статья посвящена проблемам пересмотра судебных решений кассационной инстанцией и Верховным Судом Украины в случае, если административное дело было утеряно. В статье освещаются особенности действий административного суда кассационной инстанции и Верховного Суда Украины в таких случаях, исследуются проблематичные вопросы в этой сфере и предлагается авторское видение путей их решения.

Ключевые слова: административный суд, кассация, Верховный Суд Украины, судебное решение, административное дело, потеря дела.

The article is sanctified to problems of revision of court decisions by an appeal instance and Supreme Court by Supreme Court of Ukraine in case if administrative business was lost. In sex features of actions of administrative court of appeal instance and Supreme Court of Ukraine are illuminated in these cases, problematic questions are investigated in this sphere and authorial vision of ways of their decision is offered.

Key words: administrative court, appeal, Supreme Court of Ukraine, court decision, administrative business, loss of business.

Актуальність теми. Перегляд судових рішень є однією з гарантій справедливого та неупередженого розгляду справи, вирішення спору дійсно законно та обґрунтовано, не допускаючи при цьому ані порушень норм матеріального, ані процесуального права.

Важливість та значимість перегляду судових рішень є безспірною, тим паче в адміністративному процесі, який дозволяє реалізувати принцип відповідальності держави за свою діяльність перед людиною.

Добре, коли перегляд судового рішення, з процесуальної точки зору, нічим не ускладнюється: кожна сторона судового розгляду висловила всі свої доводи, і суд має можливість вирішити справу на засадах рівності та змагальності сторін.

Але життя багатше всілякого плану, і реалізація особою власних прав може ускладнитися за різних причин. Наприклад, такою причиною може бути втрата справи.

Звісно, якщо справа є втраченою, закономірно, що чинним законодавством передбачається її поновлення задля захисту інтересів і повноцінної реалізації принципів правосуддя.

Поновлення, як таке, асоціюється з процесом приведення стану з дійсного у попередній, звісно, що таке може здійснюватися з певною похибкою, а тому перегляд рішень поновлених справ у апеляційній, касаційній інстанціях та за нововиявленими обставинами має свою специфіку.

Зважаючи на це, з упевненістю можна стверджувати, що тема статті є актуальною, оскільки внаслідок окупації територій, виникнення загрози незалежності та територіальної цілісності нашої держави, проведення антитерористичної операції мають місце певні зміни у судовому процесі.

Дійсно, право на перегляд судових рішень, у тому числі після втрати та поновлення справи, закріплено не перший рік, але реалізація такого права найбільш активізувалася зовсім нещодавно.

Окремі питання перегляду судових рішень досліджували у своїх працях О.В. Городецький, Ю.М. Грошевий, І.Є. Марочкін, В.Ф. Погорілко, В.Я. Тацій та ін.

Різні аспекти перевірки судових рішень в адміністративному процесі були предметом досліджень: В.М. Бевзенка, С.С. Бичкової, О.О. Буцьких, С.В. Васильєва, К.В. Гусарова, В.В. Комарова, Є.Ф. Демського, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Р.О. Кукурудза, Т.О. Коломоєць, Р.О. Куйбіди, С.В. Ківалова, А.Т. Комзюка, І.Б. Коліушка, Р.С. Мельника, Т.П. Мінки, О.І. Миколенка, О.М. Пасенюка, Ю.С. Педька, В.Г. Перпелюка, М.Й. Штефана та інших.

На рівні дисертаційних досліджень перегляд судових рішень був предметом досліджень М.М. Ульмера, О.О. Буцьких та М.М. Глухвері, однак у їх працях були проаналізовані окремі питання удосконалення перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві.

Однак питання перегляду судового рішення адміністративним судом касаційної інстанції та Верховним Судом України у разі, якщо адміністративна справа була втрачена, в науці не досліджувалося.

Метою написання статті є висвітлення проблем, які виникають при перегляді судового рішення адміністративним судом касаційної інстанції та Верховним Судом України у разі, якщо адміністративна справа була втрачена. Завдання статті – з'ясувати особливості дій адміністративного суду касаційної інстанції та Верховного Суду України у разі, якщо адміністративна справа була втрачена, та висвітлення всіх проблемних питань у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Врегульований Законом про адміністративне судочинство комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесуальних дій з перегляду постанов і ухвал судів першої та апеляційної інстанції, що набрали законної сили на предмет їх відповідності нормам матеріального і процесуального права, по праву вважається касаційним провадженням.

Так, відповідно до положень Кодексу адміністративного судочинства України сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку судові рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рі-

шення суду апеляційної інстанції повністю або частково, крім випадків, передбачених Кодексом адміністративного судочинства. Ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені в касаційному порядку, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі [1].

При цьому варто звернути увагу на той факт, що конституційну норму щодо забезпечення касаційного оскарження рішення суду необхідно трактувати у широкому розумінні: не тільки як право фізичної чи юридичної особи на подання касаційної скарги до суду касаційної інстанції, але й як обов'язок цього суду відповідно до норм матеріального та процесуального права розглянути таку скаргу і ухвалити відповідне законне та обгрунтоване рішення [2].

Підставами касаційного оскарження є порушення судом норм матеріального чи процесуального права [1].

Порушення норм матеріального права полягає в тому, що суд при прийнятті рішення не застосував положення закону, яке необхідно було застосувати, або взагалі застосував інший закон внаслідок власної помилки, або суд неправильно витлумачив матеріальну норму, або було застосовано норму, яка втратила чинність і не регулює конкретні правовідносини.

Порушення норм процесуального права полягає в тому, що суд порушив порядок ведення судового процесу або порушено предметну, територіальну та інстанційну підсудність, порушено порядок і строки розгляду і вирішення адміністративних справ, і не тільки.

Перед судом касаційної інстанції при перегляді рішень адміністративних судів стоять завдання, які полягають у: забезпеченні законності та справедливості правосуддя; недопущення звернення до виконання незаконного, необгрунтованого та несправедливого судового рішення; забезпеченні відновлення, захисту та реалізації прав і законних інтересів учасників процесу; забезпеченні відшкодування завданої незаконними рішеннями шкоди; сприянні однаковому розумінню та застосуванню законів судами першої й апеляційної інстанції [3].

Касаційна інстанція не встановлює нових фактичних обставин в адміністративній справі, не досліджує нових доказів, які не досліджувалися в суді першої чи апеляційної інстанції, не перевіряє доказів, які досліджувалися судами першої та апеляційної інстанції з порушеннями вимог Кодексу адміністративного судочинства України. Касаційна інстанція не може вважати доведеними чи недоведеними ті чи інші обставини, а приймає їх такими, якими визнали їх суди першої та апеляційної інстанції [1].

Тобто, умовно можна зазначити, що предметом касаційного оскарження є виключно постанови та ухвали судів першої або апеляційної інстанції.

По суті, на попередньому етапі розгляду касаційної скарги зовсім не має значення поновлена вона чи ні, оскільки суддя-доповідач буде знайомитися зі скаргою, вивчаючи лише копії рішення суду першої інстанції та ухвали апеляційного суду, попередньо не маючи перед собою матеріалів справи. Оскільки такі рішення та ухвали, у тому числі, містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, отже, з поновленням не повинно виникати жодних труднощів.

Відповідно до вимог законодавства суд касаційної інстанції не може досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, оскільки все це є прерогативою двох попередніх інстанцій. У протилежному випадку нівелювалась би сама суть касації. Всі зазначені вище обставини можуть бути лише враховані судом і розцінені як такі, що спричиняють обов'язкове скасування судового рішення [4].

Вищий спеціалізований суд (який є судом касаційної інстанції) не допускає представлення нових доказів, а за-

ймається перевіркою викладених в касаційній скарзі доводів із точки зору того, чи відповідають вони вимогам віднесеності і допустимості, чи можуть вони впливати на судові висновки про фактичні обставини справи, чи викликано їх непредставлення до судів першої та касаційної інстанцій порушенням норм процесуального права або пов'язане з упушеннями з боку особи, що свосчасно не надала їх до суду.

Тобто, може скластися враження, що касаційна інстанція суворо розглядає лише рішення судів нижчого рівня, не вдаючись у подробиці суті спору, а тому особливої специфіки перегляду рішень поновлених справ не має.

Оскільки копії рішення повинні надавати сторони, так, дійсно, із розвитком комп'ютерних технологій, а саме, з існуванням Єдиного державного реєстру судових рішень отримати рішення не викликає жодних проблем.

Але є певний нюанс, справді, суд касаційної інстанції переглядає судові рішення в межах касаційної скарги, але не слід забувати, що суд має право встановлювати порушення норм матеріального чи процесуального права, на які не було посилання в касаційній скарзі, тобто перевіряє справу за колом осіб і за колом правовідносин у повному обсязі. У таких випадках у разі, коли суд має справу з поновленим судовим провадженням, він повинен більшу увагу приділяти аргументам та контраргументам сторін та більш детально приділити увагу всім фактам, а не лише обмежуючись дослідженням рішень та ухвал першої та апеляційної інстанцій, в іншому випадку – касаційна інстанція буде лише формалізмом, що допустити не можна, бо мова йде про права та інтереси людей.

Враховуючи компетенцію касаційної інстанції щодо перегляду рішення з питань права, дійсно доходить висновку, що ця інстанція не встановлює нових фактичних обставин. Але в питанні дослідження доказів, на мій погляд, між апеляційним і касаційним судом існує дуже тонка грань. Для апеляційної інстанції все є зрозумілим – вона і приймає, і досліджує докази, і дає їм оцінку. Касаційна інстанція не може ті чи інші обставини вважати доведеними чи недоведеними, вона їх сприймає такими, якими їх визнали дві попередні інстанції. Але питання доведення, оцінки і питання дослідження зовсім різні за своєю природою. Наприклад, для того, щоб визнати, що суд всупереч закону відхилив той чи інший доказ, тобто дійти висновку, що цей доказ мав значення для справи і міг вплинути на рішення суду, іноді треба його дослідити. Тому повністю абстрагуватися від факту поновлення справи аж ніяк не вийде.

Окрім перегляду рішення Вищим адміністративним судом чинне законодавство передбачає, як, знову ж таки, ще одну гарантію права на судовий захист, перегляд рішення Верховним Судом України.

Однак таке звернення може бути лише з виняткових підстав, таких як: неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах; неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права – при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке прийняте з порушенням правил підсудності справ, або встановленої законом юрисдикції адміністративних судів; встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом; порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення Вищим адміністративним судом України незаконного судового рішення з питань провадження у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної ко-

місії прокурорів; невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права [1].

Завданнями перегляду судових рішень за винятковими обставинами є: встановлення (визначення) порядку, умов та вимог однакового застосування судом (судами) однієї й тієї самої норми права; виправлення помилок суду (судів) касаційної інстанції в питаннях застосування норм матеріального чи процесуального права; формування судової практики і визначення політики та ідеології правозастосування для судів загальної юрисдикції, оскільки рішення Верховного Суду України враховують при розгляді справ, можна стверджувати про певний прецедентний характер [5].

Предметом перегляду судових рішень у Верховному Суді України за винятковими обставинами згідно зі ст. 236 КАС України є: судові рішення в адміністративних судах після їх перегляду в касаційному порядку; судові рішення суду касаційної інстанції; судові рішення Верховного Суду України в адміністративних справах, які визнані міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною такою, що порушує міжнародні зобов'язання України [5].

Як вбачається з вищезазначеного, перегляд Верховним Судом України є виключним та потребує детального дослідження справи, але такий перегляд у більшій мірі залежить від сформованої судової практики, у тому числі й міжнародної.

З одного боку, здається, що не має значення при такому перегляді, чи була справа поновлена, чи ні, однак це не зовсім правильно. Дійсно, основний акцент при такому перегляді робиться на те, що суд повинен встановити неоднакове застосування одних і тих самих норм матеріального права встановити ухвалення різних за змістом судових рішень, встановити наявність спірних питань, що виникли у подібних правовідносинах. Тобто, при такому перегляді суд повинен більше досліджувати судову практику, яка вже наявна з тих чи інших правовідносин, аніж суть справи, оскільки спір вже вирішений судами нижчої інстанції. Але і в такому разі не можна повністю абстрагуватися від суті спору, тому при наявності поновленої справи необхідно детально дослідити та не уникати най-

головніших аргументів при вирішенні конкретного спору.

Так, навіть за таких обставин можуть виникнути складнощі у встановленні подібності правовідносин. До слова, подібність правовідносин виявляється у тотожності суб'єктного складу учасників відносин, об'єкта і предмета правового регулювання, а також умов застосування правових норм (зокрема часу, місця, підстав виникнення, припинення та зміни відповідних правовідносин).

Для того, щоб суд установив неоднакове застосування одних і тих самих норм матеріального права, він повинен виявити різне тлумачення змісту і сутності правових норм, різне застосування правил конкуренції правових норм, застосування різних правових норм для регулювання одних і тих самих відносин, різне застосування правил аналогії права чи закону в подібних правовідносинах.

Так, судовою практикою має велике значення, але без поглибленого дослідження конкретної справи, яка переглядається, не можливо визначити неоднаковість, що цілком логічно. Коли ж справа поновлена, можуть виникнути певні проріхи у фактах, і тоді такий розгляд надто ускладнюється, але все одно є можливим та повноцінним.

Висновки. Отже, проаналізувавши касаційний перегляд судових рішень та перегляд рішень Верховним Судом України, який можна назвати по праву «повторною касацією», можна зробити висновок, що при такому перегляді велике значення має дослідження застосування норм права як матеріального, так і процесуального. В даному випадку спір вже вирішений, тому постає питання не скільки в правомірності дій сторін процесу, скільки в правомірності самого суду, як єдиного органу, що здійснює правосуддя.

Якщо у касаційній скарзі все детально висловлено, матеріали справи з усіма доказами наявні, тому не має жодних перешкод для встановлення порушень норм матеріального, процесуального права, або встановлення неоднакового вирішення спору, не дивлячись на подібність відносин. Але якщо справа поновлена, тоді такий перегляд повинен проводитися більш детально, не лише шляхом визначення погрішностей з боку суду, а й необхідно досліджувати суть спору, бо при поновленні можуть виникнути проблеми у доказуванні, а без такого поглиблення буде надто складно встановити такий факт або його відсутність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. – ст. 211.
2. Домбровський І.П. Конституційне право на касаційне правосуддя : законодавче забезпечення і реальність // Юридична газета, 29/30 (16 липня), 2013. – 32 с.
3. Котович І.О. Проблемні питання оскарження рішень адміністративних судів // Український часопис міжнародного права, 1. – 2013. – 162 с.
4. Роженко Д.В. Касаційний розгляд адміністративної справи в порядку письмового провадження // Вісник Вищої ради юстиції, 3 (15). – 2013. – 48 с.
5. Бондар С.В. Перегляд адміністративних судових рішень за винятковими обставинами // Часопис Київського університету права, 3. – 2014. – 89 с.